

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Статтю присвячено визначенню місця та значення прецедентів в адміністративному процесі. Досліджено судовий прецедент як елемент еволюційного розвитку правової системи країни, вплив правової глобалізації на національну правову систему, практику застосування прецедентів в адміністративному процесі. Доведено, що в Україні вже можна говорити про офіційне застосування прецедентів в адміністративному процесі, а саме судової практики Європейського суду з прав людини, та неофіційне застосування прецедентів у рішеннях адміністративних судів із посиланням на правові позиції Вищого адміністративного суду України, Верховного Суду України.

Ключові слова: правова глобалізація, прецедент, адміністративний процес, верховенство права.

**Липій
Євгенія
Анатоліївна,**

*канд. юрид. наук,
ХНУВС*

Сьогодні в Україні, що належить до країн романо-германської правової сім'ї, вже можна говорити про офіційне застосування прецедентів в адміністративному процесі, а саме судової практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), та неофіційне застосування прецедентів у рішеннях адміністративних судів із посиланням на правові позиції Вищого адміністративного суду України (ВАСУ) та Верховного Суду України (ВСУ).

Еволюція соціально-економічних і суспільно-політичних відносин на сучасному етапі розвитку людської цивілізації перебуває в тісному зв'язку з процесами глобалізації, які вимагають нового розуміння сутності механізмів та інструментів управління суспільством. Зокрема це стосується правової складової регулювання суспільних відносин. Правові системи країн романо-германського й англосаксонського типів починають втрачати чітко окреслені межі своєї унікальності. Насамперед ідеться про прецедент, який є елементом еволюційного розвитку правової системи країни загалом.

Сьогодні відбувається переосмислення значення ролі прецеденту як джерела права в правових системах країн романо-германської правової сім'ї,

доктрина яких раніше заперечувала саму можливість існування правових норм в іншій формі, крім офіційного нормативно-правового акта або санкціонованої норми. Попри те, що судовий прецедент як джерело права не властивий правовій системі України, правова доктрина, а також потреби правозастосовної практики часто вдаються до його дослідження як до джерела права з метою з'ясування питань, що не регламентуються актами законодавства, та забезпечення єдності судової практики.

Проблема місця прецеденту в системі джерел права в країнах романо-германської правової сім'ї не є новою, дискусії на цю тему тривають упродовж багатьох років як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних учених. Аналіз окремих аспектів цього явища, його природи й особливостей знаходимо в працях таких дослідників, як А. Дрішлюк, С. Ігнатовський, Д. Ковш, В. Крулько, Б. Малишев, Л. Луць, Н. Пархоменко, Ю. Попов, О. Скакун, Л. Є. Шмаров, І. Назарова та інші.

Метою цієї роботи є з'ясування місця та значення прецедентів в адміністративному процесі. Для досягнення поставленої мети пропонуємо до розгляду питання поняття судового прецеденту, впливу правової глобалізації на національну правову систему, практики застосування прецедентів в адміністративному процесі.

Прецедент як джерело права відомий із найдавніших часів. В умовах Стародавнього Риму прецедентами виступали едикти преторів (рішення або розпорядження з конкретних питань). Спочатку вони мали

обов'язкову силу при розгляді аналогічних справ лише для самих преторів і протягом терміну (як правило, один рік) перебування їх при владі. Однак багато положень едиктів одних преторів повторювалися в інших едиктах новообраних преторів і набували, таким чином, стійкий характер. Рішення і правила, сформульовані преторами в різний час, поступово склалися в систему загальнообов'язкових норм під назвою преторського права [1, с. 2].

У класичному розумінні судовий прецедент з'явився й отримав розвиток в Англії. Ще в XIII ст. у цій країні були утворені та діяли так звані роз'їзні королівські суди. У XIV ст. в Англії поряд із «загальним правом» починає функціонувати і так зване право справедливості. Воно виникло як апеляційний інститут. Незадоволені вирішенням своїх справ у судах загального права зверталися «за милістю і справедливістю» до короля. Король делегував свої повноваження лорду-канцлеру, який вважався «провідником королівської совісті». Він при вирішенні справ застосовував норми загального права, римського права або канонічного права, керуючись «міркуваннями справедливості». У кінцевому підсумку «загальне право» і «право справедливості» злилися одне з одним, і в результаті утворилося загальне прецедентне право [1, с. 4].

Одним із найважливіших ознак судового прецеденту є його обов'язковість (імперативність). У 1854 р. спеціальним парламентським статутом була офіційно визнана обов'язковість судових прецедентів. При цьому були встановлені наступні принципи

прецедентного права: нижчий суд зобов'язаний слідувати висновкам вищого суду; вищі суди не залежать від рішень нижчих судів; суд першої інстанції не пов'язаний рішенням іншого суду цього ж рівня; наступні рішення палати лордів (як вищої судової інстанції) не повинні суперечити своїм же попереднім рішенням [2, с. 295].

Таким чином, прецеденти встановлюються тільки вищими судовими інстанціями, а не всіма судами. При цьому з усієї судової практики прецедентами можуть бути тільки ті рішення відповідних судів, які винесені більшістю голосів членів суду. У разі, якщо думки суддів розділяються, то кожен суддя викладає свою думку, проте така думка не має правової сили прецеденту. Але практикуючі юристи вивчають і подібні позиції, оскільки іноді такі думки стають думкою більшості через деякий час.

Відтак до ознак судового прецеденту в класичному вигляді належать: обов'язковість; прецеденти встановлюються тільки вищими судовими інстанціями. При цьому прецедентами можуть бути тільки ті рішення відповідних судів, які винесені більшістю голосів членів суду; прецедентом можуть бути тільки ті судові рішення, які включають у себе сутність рішення (положення або принципу, або основи, на якій приймається рішення) — тієї частини рішення, яка викладає прецедентну норму та є обов'язковим до виконання; сутність рішення (прецедентна норма) повинна ґрунтуватися на природних правах людини та відображати норми моралі й такі реалії, як звичаї і традиції народу.

Відтак можна дати визначення класичного судового прецеденту — це судові рішення вищих судів, прийняте більшістю голосів його членів у конкретній справі, яке має імперативний характер і застосовується як джерело права при розгляді аналогічних справ.

Правотлумачні положення Конституційного Суду України (далі — КСУ) одержали в літературі назву правових позицій, що є результатом системного тлумачення ним Конституції, законів та інших правових актів України, які в концентрованому вигляді виражають не тільки букву, а й дух відповідних законодавчих положень, мають офіційний, загальнообов'язковий, нормативний характер та містяться в усіх видах його актів, крім внутрішньо організаційних. Правові позиції Конституційного Суду України є не «звичайними» судовими прецедентами, а прецедентами тлумачення, що становлять зразок інтерпретації відповідних положень законодавства, який є обов'язковим при вирішенні всіх аналогічних справ.

Запровадження судового прецеденту в Україні стало також можливим, оскільки відповідно до ст. 8 Основного Закону нашої держави в Україні визнається та діє принцип верховенства права. У Рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. (справа про призначення судом більш м'якого покарання) зазначається, що одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції,

звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [3].

Крім цього, про існування прецедентної практики в Україні свідчать рішення КСУ, у яких він посилається на відповідні раніше прийняті ним рішення. Так, наприклад, у Рішенні від 11.07.2013 № 7-рп/2013 КСУ свої висновки підтвердив посиланням на рішення від 13 січня 2009 року № 1-рп/2009 та від 10 листопада 2011 року № 15-рп/2011 у справі про захист прав споживачів кредитних послуг [4].

Судова практика судів загальної юрисдикції, окружних адміністративних в Україні офіційно не визнається джерелом права, проте нижчі судові інстанції завжди намагаються слідувати практиці вищих судів при розв'язанні аналогічних справ, вона є орієнтиром для них.

Відносно практики касаційних судів та Верховного Суду України, то на цьому питанні варто зупинитися більш детально. Відповідно до ст. 36 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [5], пленум вищого спеціалізованого суду з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ відповідної судової спеціалізації узагальнює практику застосування матеріального та процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій вищого спеціалізованого суду

з посиланням на судові рішення, у яких вони були сформульовані.

Узагальнення судової практики пленумами вищих спеціалізованих судів здебільшого спрямовані на виявлення недоліків судової практики та спрямовані на їх подолання, що є позитивним моментом. Зокрема, Вищий адміністративний суд України нещодавно дав узагальнення, котрі спрямовані на захист прав працівників апаратів судів від безпідставно невиконання належної заробітної плати [7].

Протиріччя викликали свого часу й роз'яснення Вищого адміністративного суду України, котрі призвели до ситуації, в основі якої було прагнення держави наповнити бюджет. Мова йде про лист від 18.01.2012 р. № 165/11/13-12, котрим судам роз'яснено, що звернені до суду вимоги про скасування рішення відповідача — суб'єкта владних повноважень, безпосереднім наслідком яких є зміна складу майна позивача, є майновими, тому слід сплачувати судовий збір там, де навіть закон про це мовчить [8]. Незважаючи на це, суди цей лист розцінили як керівництво до дії, про що свідчить велика кількість судових рішень у Єдиному реєстрі судових рішень, здебільшого ухвал про залишення позову без руху [9].

Щодо Верховного Суду України, то, згідно зі ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках ВСУ, враховуються іншими судами загальної юрисдикції при застосуванні таких норм права. Суд має право відступити від правової позиції,

викладеної у висновках ВСУ, з одночасним наведенням відповідних мотивів. Аналогічні норми продубльовано також у процесуальних кодексах.

Подібну норму містить також проект нової редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [6], у ст. 36 якого встановлено, що Верховний Суд забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

У той же час окремі правові позиції ВСУ, на нашу думку, є спірними. Наприклад, у митних спорах Суд пасивно підіграє державі, нехтуючи правами імпортерів. Зокрема своїми правовими позиціями в постановках від 15.04.2014 у справі № 21-21a14 та від 25.11.2014 у справі № 21-207a14, які відповідно до 244-2 КАС України є обов'язковими для всіх судів України, ВСУ фактично заборонив судам стягувати з бюджету надмірно сплачені митні платежі, змушуючи імпортерів роками вести судові процеси з митницями [10; 11].

Аналогічно ВСУ вчиняє й у податкових спорах про стягнення бюджетної заборгованості з ПДВ, що спонукало справедливую критику, на цей раз вже навіть голови ВАСУ [12]. Зокрема в одній із таких справ ВАСУ дійшов висновку про необхідність відступити від викладеної правової позиції ВСУ [13].

Відомо, що глобалізація як універсальний за своєю природою та характером феномен охоплює не лише світову економіку, фінанси, засоби масової інформації, а й інші сфери державного і суспільного життя,

зокрема право. Глобалізація істотно впливає на трансформацію, зміни й модернізацію державно-правових інститутів, норм та відносин на всесвітньому, макрорегіональному та державному рівнях, стимулює, пришвидшує та поновлює процеси універсалізації у сфері права.

Зміни, які спричинила глобалізація, підштовхують до пошуку механізмів, які б урегулювали відносини, що виникають. Завдяки цьому розширюються межі правового простору. Кінець ХХ ст. і початок ХХІ ст. характеризуються двома важливими тенденціями в праворозумінні. З одного боку, стали актуальними проблематика природного права і затвердження міжнародних стандартів у галузі прав людини. З іншого боку, спостерігається посилення уваги до регіональних і національних особливостей правової спадщини, які відіграють роль в утворенні різних регіональних державних об'єднань як суб'єктів формуючого багатополярного світу. Тож завдяки глобалізації в державно-правовій сфері можна спостерігати природні тенденції: від уніфікації та самобутності, до об'єднання й самовизначення [14].

Л. О. Васечко пропонує визначення правової глобалізації як неперервного, об'єктивно існуючого, загальносвітового процесу, який поширюється на правовідносини в усіх без винятку сферах суспільного життя, що мають світове значення, обумовлює виникнення взаємозв'язків та взаємозалежності між суб'єктами таких правовідносин, сприяє уніфікації, стандартизації норм права, створенню єдиного правового простору та

може мати як позитивні, так і негативні наслідки [15, с. 6].

У цілому правова глобалізація проявляється в трансформації національних правових систем, що детермінує їх перетворення, зміни формального та змістовного характеру. Вона може відбиватися на різних компонентах національної правової системи [16, с. 15].

У цьому зв'язку обґрунтованою та слушною видається думка О. В. Дякович, яка серед основних змістовних перетворень, що мають місце в умовах глобалізації в рамках правових систем, виділяє таке: трансформація правотворення та правотворчості; посилення ролі права в суспільному житті; зміна концепції джерел права, яка проявляється, з одного боку, у появі нових джерел (включення до системи джерел національного права принципів і норм міжнародного права), а з іншого — у зміні значення кожного з них. Так, наприклад, останнім часом зростає роль судового прецеденту, який посилює свою позицію в системі джерел національного права в рамках правових систем, що входять до романо-германського права або тяжіють до нього [17, с. 10].

Крім цього, виділяють три напрямки впливу глобалізації на правові системи сучасності:

1) вплив глобалізації на характер взаємовідносин національних правових систем, посилення їх тісного взаємозв'язку і взаємозалежності;

2) фокусування не на проблемах внутрішнього правопорядку, а на проблемах світового (глобального) правопорядку;

3) вплив глобалізації не стільки на право як явище, скільки на його теорію й відповідну методологію [18, с. 135].

Для дотримання принципів Конституції та Конвенції прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [23]. У статті 17 цього Закону вказано, що під час розгляду справ суди застосовують Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. При цьому варто зауважити, що йдеться саме про практику суду в значенні, розкритому в статті 1 Закону, тобто практику ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини, а не лише про рішення щодо України.

Для використання Конвенції в адміністративному судочинстві варто розуміти співвідношення понять «сфера публічно-правових відносин» (п. 1 ст. 2 КАСУ, ст. 17 КАСУ) та «спір щодо прав та обов'язків цивільного характеру» (ст. 6 Конвенції). За роки, що минули з часу прийняття Конвенції, відносини набули розвитку в багатьох галузях. Суд у контексті змінених поглядів у суспільстві на правовий захист, який має надаватися фізичним особам у їхніх стосунках з державою, поширив сферу застосування п. 1 ст. 6 на спори між громадянами та державними органами, зокрема на:

— спори щодо експропріації, скасування дозволу на будівництво, землевідведення та загалом рішення, які порушують право на володіння майном;

— спори щодо дозволу, ліцензії тощо, зокрема необхідного для

ведення певного виду господарської чи професійної діяльності;

— спори щодо відрахувань у межах програми соціального забезпечення;

— спори між державними службовцями та державою [19].

Обов'язковість судової практики Європейського суду передбачається ч. 2 ст. 8 КАС України, у якій встановлено, що суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини. Україна визнає юрисдикцію ЄСПЛ щодо всіх питань, пов'язаних із тлумаченням і застосуванням Конвенції. Це визначено в Законі України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року. Враховуючи ст. 9 Конституції України, норми таких правових актів є нормами внутрішнього законодавства України.

Прецедентний характер рішень Суду та їх обов'язковість для всіх країн-членів Ради Європи визнають і українські вчені. Так, суддя Європейського суду з прав людини у відставці, професор В. Буткевич наголошує, що своєю діяльністю Суд перекреслив практично всі заперечення противників, що рішення міжнародних судових установ можуть бути джерелом міжнародного права. Він також звертає увагу на те, що у своїх судових рішеннях Європейський суд з прав людини на чільне місце поставив свої попередні рішення і не бажає від них відходити, навіть якщо комусь здається, що він цим порушує

Конвенцію. Мотивуючи свої судові рішення власними прецедентами, Суд фактично зобов'язав держави поважати їх і брати за основу в аргументації їхніх позицій у власних справах [20, с. 136–137].

Відомі українські науковці, судді Конституційного Суду у відставці П. Євграфов та В. Тихий справедливо вважають, що від справи до справи Суд виробляє і формує правові позиції щодо інтерпретації конвенційних норм. Такі загальні та усталені позиції щодо інтерпретації конвенційних норм мають загальну дію, тобто поширюються на невизначене коло осіб і на необмежену кількість подібних ситуацій, випадків, тому в подальшому ними керується Суд, спирається на них при розгляді інших аналогічних справ. Разом із конвенційними нормами правові положення Суду регулюють діяльність держав-учасниць Ради Європи, усієї державної влади, особливо законодавчої, у сфері прав людини та основоположних свобод [21].

Незважаючи на офіційне заперечення застосування доктрини *stare decisis* при вирішенні конкретних справ, вона діє фактично в модифікованому вигляді та має назву «усталене прецедентне право Суду», що, у свою чергу, є результатом адаптації прецедентного права країн англо-саксонської правової сім'ї до умов правових систем країн континентальної Європи.

Важливо також зазначити, що у світлі проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України (щодо судової реформи)» [22], а особ-

ливо запропонованої статті 183-7 «Особливості провадження у типових справах» питання прецедентів в адміністративному процесі набуває надзвичайної актуальності. Відповідно до зазначеної статті, якщо в провадженні окружного адміністративного суду перебуватиме більш як десять адміністративних справ, стороною яких є один і той самий суб'єкт владних повноважень, з аналогічними змістом, предметом спору правовідносин, що регулюються тією ж нормою права (типова справа), суд може одну з цих справ, як зразкову, передати на розгляд до Вищого адміністративного суду України задля визначення такої справи типовою. Відповідне рішення суду стане зразковим.

Інтеграція України до європейського співтовариства спонукає нас до адаптації українського права до європейських правових стандартів. Логічним у контексті цього є прийняття українським парламентом Закону «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ». У ч. 1 ст. 17 зазначеного Закону говориться, що українські суди при вирішенні справ застосовують Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права.

Підсумовуючи, зазначимо, що сьогодні у світі має місце трансформація національних правових систем, що детермінує їх перетворення, зміни формального та змістовного характеру. Сьогодні в Україні, що належить до країн романо-германської правової сім'ї, уже можна говорити про офіційне застосування прецедентів в адміністративному процесі, а саме судової практики Європейського суду з прав людини та неофіційне застосування

прецедентів у рішеннях адміністративних судів з посиланням на правові позиції Вищого адміністративного суду України та Верховного Суду України.

Список використаних джерел:

1. Рассказов Л. П. Классическое понимание судебного прецедента и отношение к прецедентному праву/ Л. П. Рассказов, О. Л. Рассказов, Г. А. Мантул // Политематический сетевой электронный научный журнал КубГАУ. [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/klassicheskoe-ponimanie-sudebnogo-pretседenta-i-otnoshenie-k-pretседentnomu-pravu-v-rossiyskom-gosudarstve>
2. Васильева Т. А. Понятие и признаки судебного прецедента как источника права/ Т. А. Васильева // Вектор науки ТГУ. — 2010. — № 3 (13). [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-priznaki-sudebnogo-pretседenta-kak-istochnika-prava.pdf>
3. Рішення Конституційного Суду України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 № 15-рп/2004. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>
4. Рішення Конституційного Суду України (справа про захист прав споживачів) від 11.07.2013 № 7-рп/2013. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-13>
5. Про судоустрій та статус суддів: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 41–42; № 43; № 44–45. — Ст. 529.
6. Проект Закону України «Про судоустрій і статус суддів» // [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/123908-zakon_ukraini_pro_

sudoustriy_i_status_suddiv_proekt_4734_vid.html

7. Довідка щодо результатів вивчення та узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Закону України «Про судоустрій і статус судів» у спорах щодо визначення розміру заробітної плати працівників апарату судів [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/uzagalnennya/Dovidka_rozmir_z-p_aparat_sudiv_2016/.

8. Лист Вищого адміністративного суду України від 18.01.2012 № 165/11/13-12 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0165760-12>

9. Ухвала Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 21.03.2016 р. у справі № 804/1550/16. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56565850>.

10. Постанова Верховного Суду України від 15.04.2014 року у справі № 21-29a14. [Електронний ресурс] // Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/2D26B53FB94E3DAAC2257CEC00464249](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/2D26B53FB94E3DAAC2257CEC00464249).

11. Постанова Верховного Суду України від 25.11.2014 року у справі № 21-338a14. [Електронний ресурс] // Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/60C01EAC981AA5B9C2257DBE00306A8A](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/60C01EAC981AA5B9C2257DBE00306A8A).

12. Нечитайло О., Полянничко А. Принудительное погашение задолженности по бюджетному возмещению. Новеллы от Верховного Суда Украины. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2015/12/18/138918.htm>.

13. Нечитайло О., Полянничко А. Принудительное погашение задолженности по бюджетному возмещению. Новеллы от Верховного Суда Украины [ВАСУ відступив від позиції ВСУ щодо бюджетного

відшкодування. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://taxlink.ua/ua/news/vasu-vdstupiv-vd-pozic-vsu-shchodobyudzhethnogo-vdshkoduvannya.htm>.

14. Чубко Т. П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право / Т. П. Чубко // Форум права. — 2010. — № 1. — С. 396–405. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO M=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2010_1_64.pdf.

15. Васечко Л. О. Національне право в умовах глобалізації (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Л. О. Васечко // Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. — Луганськ, 2011. — 20 с.

16. Бірюков Р. М. Національна правова система в умовах глобалізації (основні напрямки трансформації): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.01. — Одеса, 2011. — 21 с.

17. Дякович О. В. Правова глобалістика (загальнотеоретичне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.01 / О. В. Дякович // Національний університет «Львівська політехніка». — Львів, 2015. — 23 с.

18. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: Монографія. — Х.: Право, 2011. — 552 с.

19. У суді пояснили застосування практики ЄСПЛ в адмінпроцесі // Закон і бізнес від 02.03.2016. [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/122065-u_sudi_poyasnili_pitannya_zastosuvannya_praktiki_espl_v_admi.html.

20. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: підруч. / за ред. В. Г. Буткевича. — К.: Либідь, 2002. — 608 с.

21. Євграфов П. Правотлумачення ЄСПЛ і його значення для національного конституційного судочинства / П. Євграфов, В. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. — 2005. — № 6. — С. 81–83.

22. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України (щодо судової реформи): проект Закону

України від 21.01.2016 / ВГО «Асоціація суддів України» // [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2049.html

23. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — Ст. 260.

Лыпий Е. А. Место и значение прецедентов в административном процессе

Статья посвящена анализу и определению места и значения прецедентов в административном процессе. Исследован судебный прецедент как элемент эволюционного развития правовой системы страны, влияние правовой глобализации на национальную правовую систему, практику применения прецедентов в административном процессе. Доказано, что в Украине уже можно говорить об официальном применении прецедентов в административном процессе, а именно судебной практики Европейского суда по правам человека, и неофициальном применении прецедентов в решениях административных судов со ссылкой на правовые позиции Высшего административного суда Украины, Верховного Суда Украины.

Ключевые слова: правовая глобализация, прецедент, административный процесс, верховенство права.

Lypiy E. A. The place and importance of precedent in the administrative process

This article analyzes the definition, place and importance of precedent in the administrative process. Analyzed some transformation of national legal system that determine their changing, formal and substantive nature. Determined that the legal system of the Roman-Germanic and Anglo-Saxon types begin to lose clear limits to its uniqueness. Studied judicial precedent, as part of the evolution of the legal system, the legal effect of globalization on the national legal system, the practice of precedents in the administrative process. Proved that in Ukraine we can talk about the official use of precedents in the administrative process, as the use of the European Court of Human Rights judgments, and the use of informal precedents in the judgments of administrative courts with reference to the legal position of the Supreme Administrative Court of Ukraine, Supreme Court of Ukraine.

Determined that the legal precedent - is a judgment of the all members of higher courts adopted their majority vote in a particular case, which has mandatory and is used as a source of law when considering similar cases.

To comply with the principles of the Constitution of Ukraine and the Convention of human rights adopted the special law. This Law stated that during the proceedings the courts apply the Convention and the European Court of Human Rights as a source of law. It should be noted that talking about the practice of courts in the value disclosed in that Act, the practice of the ECHR and the European Commission of Human Rights, not only of the judgments on Ukraine.

Key words: Globalization, legal precedent, the administrative process.

Стаття найдішла до друку 6 липня 2016 р.